

Hivatásos és dilettáns

Az a vita, amely Kisbéry János és Szirmai Károly között keletkezett, élénk érdeklődést váltott ki a jugoszláviai magyar írók körében. A vélemények természetesen különféleképpen oszlanak meg. Nem akartam hozzászólni ehhez a vitához, hogy most mégis hozzászólok, annak oka a Reggeli Újság április 2-án megjelent Mentornak „Hivatásos és dilettáns” c. cikkének feltűnő tévedése, amelyet nem lehet szó nélkül hagyni.

Mentor úgy vélekedik, hogy hivatásos és dilettáns között az a különbség, hogy „a hivatásos minden idejét, munkabírását és ambícióját abba az irodalmi vagy művészeti tevékenységbe helyezi, amit hivatásul kiválasztott . . .” Ez valami egészen új dolog, mert eddig úgy tudtuk, hogy a művészethez születni kell, azt nem lehet megtanulni, még kevésbé lehet azt csak úgy egyszerűen „hivatásul” választani. Elhíhető — hogy valaki minden belső sugallat és tehetségézés nélkül elhatározza, hogy a versírást, zeneszerzést, vagy a drámairást hivatásul válassza? De a megnyilatkozó, vagy kényszererejű vágy valamilyen művészi dologgal kapcsolatban már tehetséget jelent. Mert ahol nincsen semmi, ott nem is nyilatkozhatik meg semmi. Ezt bár megcáfolni látszik Mikszáthnak egy mondása, aki egy ifjú költőnek — ki azt a bizonyos megnyilatkozó és kényszererejű vágyat mozogni érezte magában, — azt válaszolta, hogy az nem feltétlenül tehetség, az giliszta is lehet. Mikszáth mondása inkább csipkedő szellemesség, mint igazság. A kényszererejű vágy valamely művészi dologgal kapcsolatban — kétség-telenül — tehetséget jelent. Más kérdés, hogy ez a tehetség tud-e egyúttal megfelelő formát is öltetni. *Ha nem tud, dilettáns. Ha tud: művész.* És minél jobban, közvetlenebbül tudja, annál nagyobb művész.

Hiszek abban, hogy a költő nem lesz, hanem születik.

Azt a laikusok is tudják, hogy a született költőnek is tanulnia, fejlődnie kell. Nem lehet mindjárt az, amire valóban hivatott. Egyszer már írtam erről egy másik cikkemben (Híd, 2. sz.) s ott azt bizonyítottam, hogy a tehetség nincsen korhoz kötve. A költői fejlődés nem egyforma. Mindegyiknél más és más. Az egyik hamarabb, a másik később jut fejlődésének kulmináló csúcspontjához. Sőt olvastam már olyan tehetségekről is, akik már életük javát leélték, amikor a bennük szunnyadó művészi hajlamok felszínre törtek: egyszerre írni, festeni kezdtek és igen értékes művészi alkotásokkal ajándékozták meg az emberiséget. Sok kritikus és

szerkesztő téved, amikor azzal dobja vissza a kezdő, tehetséges költő versét, hogy abban sok a helyesírási hiba, vagy hogy még nincsen egészen tisztában a magyar nyelv törvényeivel. Bár a szerkesztőnek is igazat kell adnom, mert aki írásaival a nyilvánosság elé lép, ismerje a magyar nyelv törvényeit és tudjon helyesen írni. De az nem von le semmit a vérbeli költő tehetségéből, ha küzd is néha a helyesírás szabályaival. Ritkán akad olyan egyszerű és csak elemi iskolával rendelkező egyén, aki anyanyelvén helyesen írni tudna. A helyesírással még az úgynevezett tanultabb osztály is nagyon sokszor nincsen tisztában, attól pedig elvárjuk, mert az többet tanult és állandóan többet olvas, — de még az érettségi után is kénytelen egyik-másik beismerni, hogy még mindig nem tud helyesen írni. Ez nemcsak a magyar nyelvre vonatkozik, hanem áll ez minden nemzet nyelvére. különösen az angol, francia és német nyelvekre, mert ezeknek a helyesírása különösen nehéz. Néha az egész emberélet nem elég arra, hogy egy nyelvet tökéletesen elsajátítsunk. Nem beszélve azokról a népekről, akik kisebbségi sorsban élnek és anyanyelvükön kívül az államnyelvért is meg kell tanulniok. Aki vasszorgalommal nem gyakorolja az írást, nem olvas, vagy nem *tanul tovább*, legtöbbször egyik nyelven nemhogy írni, de még rendesen olvasni és beszélni sem tud. Mert tanulással lehet tudást *szerezni*, a helyesírást is előbb-utóbb ellehet sajátítani, de a szerkesztő úrból — hacsak nem született költő — sohasem *lesz* költő, legfeljebb csak nagyon művelt ember és jó stílusza marad.

Abban igaza van Mentornak, hogy a hivatásos hegedűművész, aki naponta nyolc-tíz órát is gyakorol, többet tud, mint a dilettáns hegedűs, aki csak szabad idejében játszik, hogy rövid időre a kedvét töltsse. Igaza van abban is, hogy ilyen eltérés van a professzionátus és a műkedvelő életberendezkedése között a színészet terén is. És tovább azt bizonyítja, hogy a festészet, szobrászat, illetve a költészet terén sincs máskép, ahol differenciált irodalmi élet van. És itt van Mentor tévedése. Ha a színészet terén sincs másképen, a költészetre ez nem áll. Mentor elfelejti, hogy van *első és másodrangú* művészet. A *költészet*, *festészet*, *szobrászat* és a *zene-költészet* elsőrangú művészetek. A *színjátszás*, az *énekművészet* és a *táncművészet*, másodrangú művészetek. Sőt ide soroznám a képzőművészetet (Architektúra) is.

Mentor hegedűművésze is másodrangú művész, mert nem a saját, hanem a zeneköltő alkotását interpretálja. A színművész, az énekművész és a táncművész is másodrangú művészek, mert ők is más szellemi termékeit tolmácsolják s inkább csak fejlett technikára, rutinra van szükségük. (Hiszen közismert, hogy nagyon sok tehetséges költő nem tudja saját versét úgy elszavalni, ahogy azt egy szavalóművész tudja, noha ő maga költői alkotásra képtelen).

Nem akarom védelembe venni a dilettánsokat, de Mentor szerint a „műkedvelő csak üres óráiban, ha nagyon követelően szállja meg az ihlet, foglalatoskodik az irodalom vagy a művészet.

valamely területén." A cikkíró ezzel elismeri, hogy a dilettánst is megszállhatja az ihlet. De ha az ihlet véletlenül (?) akkor is megszállja, amikor éppen nincsenek „üres órái”? Akkor elhessegeti? Vagy az ihletet kormányozni is lehet? Ha igen, akkor ebből azt is lehet következtetni, hogy az úgynevezett „hivatásos”, aki minden idejét művészetének szenteli, nem alkot „üres óráiban”, hanem kell, hogy „állandóan” transzban, ihletben szaladgáljon. Ha nem, akkor a *hivatásos* is csak *időszakonként* teremt, alkot, mint a *dilettáns* az *ő üres óráiban*.

Nem hinném, hogy Mentor ezt így gondolná. A tévedés egyszerűen ott van, hogy Mentor *csak azt* ismeri el írónak, költőnek, akinek az írás főfoglalkozása, nem tekinti írónak, sem költőnek azt, aki csak „üres óráiban” ír (még ha nem is dilettáns [?]) — aki nem magából az írásból él.

Ezek után aligha van több, mint egy pár író az egész világon. Mentor szerint akkor nem volt író: *Shakespeare*, aki ügyvéd-bojtár és színész korában írta meg jelentős drámáit. S állítólag a lótenyésztéshez is kitűnően értett. Nem voltak költők: *Goethe* és *Schiller*, mert az előbbi udvari tanácsos és miniszterelnök volt, az utóbbi pedig a jenai egyetemen történelmet adott elő. Nem volt író *Tolstoj* sem, mert földbirtokos volt és néha az ekeszarvát is tolta. *Dosztojevszki* hadmérnök, *Gogoly* és *Maupassant* hivatalnokok, *Dickens* ügyvéd, majd a „Morning Cronicle” tudósítója, *Knut Hamsen* kikötőmunkás.

A magyarok közül nem volt költő: *Csokonai Vitéz Mihály*, mert helyettes tanár volt. Nem volt költő *Berzsenyi Dániel*, a kitűnő gazdász, ki ebben édesatyját is felülmúlta. Falusi magányában a római klasszikusokat olvasta. Nem a szerelem és a szépnem költője, hanem a legmagasztosabb férfiköltészet képviselője, klasszikus ódaköltő. Egyszerű dilettánsból képezte ki magát, s az úgynevezett „hivatásos” írók nem győzték eléggé csodálni. Berzsenyi különösen eklatáns példa, mert lelke messziről, minden vezető kéz nélkül szívta magába a klasszikusok szellemét. A csendes falusi magányban „üres óráiban” fejlesztette ki maradandó költészetét. Nem volt költő *Petőfi* sem, mert színész és lapszerkesztő volt. És *Arany János*, amikor a Toldi-t írja jegyző, *báró Eötvös József* pedig publicista és költő.

A ma élők közül Mentor szerint nem írók *H. G. Wells* és *Lagerlöf Zelma*, mert jelentős irodalmi munkájukat még tanító korukban írták. *Szabó Dezső*, *Berde Mária* sem írók, mert tanárok. *Mécs László* és *Makkai Sándor*: papok.

A vajdasági írókat véve, nem írók: *Szirmai Károly*, *Herceg János*, *Kende Ferenc*, mert hivatalnokok. *Kristály István* és *Cziráky Imre*, tanítók. *Arányi Jenő*, *Havas Károly*, *Markovich Mihály* és *Tóth Bagi István*, mert újságírók. *Batta Péter* és *Borsodi Lajos* ügyvédek. *Czakó Tibor*, *Dudás Kálmán*, *Govorkovich János* gyógyszerészek. *Ambrus Balázs*, *Munk Arthur* pedig orvosok.

És nem volt író néhai *Szenteleky Kornél*, mert ő is orvos volt és beteget volt kénytelen fogadni, látogatni és csak „üres óráiban” néha estétől-hajnalig engedhette át magát ihletének.

Mindezek nem voltak, illetve nem lennének írók?

A végtelenségig lehetne ezt folytatni s ezért nem osztom Mentor nézetét abban, miszerint: „téves az a beállítás, hogy itt vannak hivatásos magyar írók . . .”

Ha valóban nincsenek, akkor nincsen jugoszláviai magyar irodalom sem. Minden ami eddig történt, mindent amit eddig itt kiadtak nem irodalom, mert az itteni írók legtöbbször nem az írásaiból él; minden csak múlt délibáb, hiú ábránd, mert az írók itt „az irodalomnak csak reménytelen szerelmesei, akik reggeltől-estig álmaiktól merőben, idegen foglalkozás robotját nyögik.”

Hát el lehet ezt fogadni?

Tény az, hogy nem mindig az anyagi gond hiány, nem az anyagi javak formálják ki a nagy művészi egyéniségeket, de az is igaz, hogy értékes és halhatatlan művészi alkotások csak akkor születhetnek meg, ha az alkotó művész megszabadul az anyagi gond bilincseitől. De ma különösen nem olyan fényes mesterség az írás, hogy abból gond nélkül megélni is lehessen. Ma minden írónak van valami főfoglalkozása. S ha az írás valamelyiknél csak mellékfoglalkozás, attól még lehet igen nagy író valaki. Ma ellenkezőleg: nem számít rendes embernek az, aki arra támaszkodik, hogy művészetéből megéljen. Könnyelmű és léha, akit egyszerűen nem lehet komolyan venni. S az a művész, aki kibújik más munka alól, hogy művészetete ne szenvedjen csorbát, rendszerint sívár életkörülmények közé kerül. A közvélemény az, hogy hát ne foglalkozzék olyasmivel, amiből nem lehet megélni. Válasszon valami becsületos foglalkozást, s ott üres óráiban foglalkozhatik ilyen bolondságokkal is. Nem változtat a tényen az sem, ha a művész valamilyen alkotással irodalmi sikert ér el és kedvező anyagi viszonyok közé kerül — hivatását feladja és teljesen művészetének él. Az ideális állapot talán az lenne, ha a nemzetek törvényt hoznának a művészek megvédésére, kiválogatnák művészi értékeiket, alkalmat adnának a szegény tehetségeknek a tanulásra, felszabadítanák őket az anyagi gondoktól, hogy művészetüknek élhetnének és nyugodtan fejlődhetnének.

Ha felnézünk a csillagos égre, megszámlálhatatlan, kisebb-nagyobb csillagot látunk. Az esthajnali csillag a legfényesebb, a legképrázatosabb. Mindegyik csak annyi fényt sugározhat ki önmagából, amennyiben az Alkotó benne megnyilatkozik. Így van ez a művészekkel is. Van kisebb és nagyobb tehetség-fény, mindegy: csak annyit ad önmagából, amennyit tud. Az egyik költő-fény már olyan kicsi és halvány, hogy alig vehető észre. De ki meri kétségbe vonni a kisebb fényű csillagról, hogy az — nem csillag? Ki meri tagadni, hogy a kisebb erejű művész nem — művész? Goethe fénye olyan nagy, hogy a csillagok között ő az esthajnali

csillag. Csak annyiban vagyunk, amennyiben megnyilatkozunk. A tehetség: öntudatos, tudja, hogy jut bizonyos fogalmakhoz, felfedez és utánoz. A lángész: teremt és feltalál. Úgy jut valamihez, anélkül, hogy *magyarázatát tudná adni*.

Nem sorozom *Virág Benedeket* és *Gvadányi Józsefet* *Ády* és *Kassák* mellé, de ki meri mondani, hogy az előbbiek is nem voltak költők? Az alkotó művész ereje eruptív módon, ösztönösen tör ki, az olvasó megérzi a teremtés lázát, amely megkülönbözteti őt a tehetségtelen, legtöbbször szorgalmas, művelt dokrinától.

Heinz Vilmos

Igazság és szólam

*(Üzenet egy falunak,
hogy városok is értsék . . .)*

Nem akarom fölsorolni azt a számtalan elméletet, amellyel az emberiség nagy bölcselői, Plátótól kezdve a legújabb gondolkodókig tudományosan igyekeztek meghatározni az igazság fogalmát. A sok elmélet és meghatározás közül csak egyet akarok kiragadni, amely igen markánsan érzékelteti az igazság fogalmát abban a gyakorlati vonatkozásban is, amellyel kapcsolatban ezzel a tárggyal foglalkozni szeretnék. A középkor egyik legnagyobb keresztény bölcselője Grossoteste, lincolni püspök az igazság azon ontológiai fogalmazásából indul ki, hogy az igazság és a valóság azonos. Vagyis, ami igaz, az egyúttal való is. Ez az alapelv még sokkal szebben már Augustinusnál is kifejezésre jut, akinek tanítása szerint: „Veritas est id quod est” — minden dolognak lényege, valósága tehát az ő igazsága.

Mindez az igazsággal kapcsolatban egy vidéki, „Tiszamellék” című hetilap három hónap előtt megjelent számai vezércikkeivel kapcsolatban kívánczik tollunkra. A tisztelt cikkíró úr ezekben a cikkeiben úgy fejbeverte, meghurcolta az igazságot, hogy minden jóérzésű emberben, akiben van egy kevés veleszületett igazságérzet, felszakad egy nagydarab keserű fájdalom. Az igazságnak a valósággal való azonosságával vagy nem volt, vagy ami sokkal súlyosabb bűn — nem is akart tisztában lenni, gondolván, hogy a kettőt el lehet egymástól választani. Azt hitte, hogy a társadalmi megmozdulásokban elég az, ha valaki felkiált: „Vezér vagyok!” — és ezzel rendben van minden. Nem tudta azt, hogy a vezérséghez a tömeg megbízó szava, hite és segítsége szükséges. Elfeledkezett arról, hogy ezek híján valótlanságot állít, amikor vezérségre hivatkozik.

Azt hisszük, annak igazságát nem nehéz bizonyítani, hogy közkatonának nélkül még soha senki sem lehetett vezér. Helyesebb lett volna tehát talán előbb megkérdezni azokat, akik erre leghi-